

تأثیر عوامل محیطی بر شعر شاعران فلسطینی

(با تکیه بر شعر سمیح قاسم)

دکتر حمید ولیزاده^۱، **فاطمه تنها^۲^۱استادیار دانشگاه شهید مدنی آذربایجان^۲(نویسنده مسئول) **دانشجوی دکتری زبان و ادبیات عرب دانشگاه شهید مدنی آذربایجان k.tanha68@gmail.com

چکیده

شاعران فلسطینی پس از حادثه جنگ ژوئن ۱۹۶۷ دوشادوش هموطنان خود پای به میدان نبرد نهادند و با سرودن اشعار پر شور انقلابی علاوه بر آگاهی بخشی و بینش افزایی پیوسته درصدد خنثی ساختن توطئه‌های اشغالگران صهیونیست و بیدارسازی اذهان عمومی بودند. سمیح قاسم، از برجسته‌ترین نمایندگان شعر مقاومت فلسطین در داخل سرزمینهای اشغالی به شمار می‌آید که مسئله وطن، آوارگی و اسارت از جمله مضامینی است که بدان پرداخته و دیدگاههای نسبتاً متفاوتی نیز در این خصوص دارد. از یافته‌های پژوهش برمی‌آید که سمیح قاسم به عنوان شاعر مقیم سرزمینهای اشغالی، بیشتر از اشغال وطن و حفظ هویت عربی آن سخن می‌گوید، نگارندگان در این پژوهش که به روش اسنادی-تحلیلی تدوین شده، برآنند تا دیدگاه‌های متفاوت وی را در خصوص وطن، تبعید و آوارگی و تأثیر محیط بر مضامین شعر این شاعر را بررسی نمایند، دیدگاه‌هایی که نشان می‌دهد این شاعر شعر را سلاحی برای ادامه‌ی مبارزه و انتقال فرهنگ مقاومت به نسلهای آینده می‌داند و در راه ایفای رسالت سازنده‌ی خود از تکنیکهای نو همچون اسطوره، رمز، قناع و تناس بهره می‌گیرد.

کلمات کلیدی: وطن، شعر مقاومت، آوارگی، عامل محیط، سمیح قاسم

مقدمه

شعر مقاومت، شعر تعهد و رسالت و شعر مبارزه و در صحنه ماندن است، شعر عشق به آرمان‌ها و شعر شعور و شعر وطن دوستی و نوع دوستی است. این گونه شعر از سویی شرارت‌ها و ستم تجاوزگران را به تصویر می‌کشد و از دیگر سو، حس پایداری را برمی‌انگیزد. این عنوان بر آثاری اطلاق می‌شود که نقش رهبری و هدایت مبارزان را به سوی میدان جنگ و مقاومت و پایداری ایفا می‌کند و در برانگیختن ملت فلسطین به مقاومت و پایداری نقش به‌سزایی دارد.

شعر فلسطین در طول چند دهه گرایش‌های گوناگونی به خود دیده است؛ اما در دهه‌ی پنجاه و بعد از رسمیت یافتن اسرائیل، گرایش‌های بیشتری به دفاع از حقوق فلسطینیان پیدا کرد. در این سال گروهی از شاعران همراه با مردمان بسیاری از شهرها و روستاها، از خانه و زمین و روستا و شهرهای خود به سوی اطراف و به سوی کشورهای

همسایه پراکنده شدند. گروهی دیگر از شاعران فلسطینی نیز در سایه اشغالگری بیگانگان به زیستن ادامه دادند. که سمیح قاسم نماینده گروه دوم محسوب می‌شود.

به رغم این واقعیت که شاعران رانده شده و نیز ساکن فلسطین هر دو علاقه وافر خود را به سرزمین مادری‌شان، بیان کردند، ولی تجربه این دو دسته کاملاً متفاوت است. برای شاعران رانده شده، علاقه به خاک میهن، اشتیاق بازگشت به وطن، مطرح است ولی آنها که فلسطین را ترک نکرده اند و هنوز در کشور خود زندگی می‌کنند، با تاسف و حسرت، اشغال سرزمین شان را توسط بیگانگان به وضوح می‌نگرند، از دیدگاه "توفیق زیاد" این تجربه که هرروز تکرار میشود، آسایش و بدبختی را هم، همزمان دارد و به شعر مقاومت رایحه‌ای خاص می‌بخشد. (فرزاد ۱۳۷۶: ۲۲۴)

سمیح قاسم از جمله این شاعران است که در داخل سرزمین اشغالی، در آوارگی زیسته است و از نزدیک شاهد دردهای فلسطینی‌ها بوده است، بنابراین شعرش، حسی‌ترین تصویر از کشمکش و مبارزه فلسطینی‌ها ارائه می‌کند.

نگارندگان در این پژوهش برآنند تا از خلال بررسی اشعار این شاعر در خصوص وطن، تبعید و آوارگی، به این سوال پاسخ دهند که آیا عوامل محیطی توانسته است، بر مضامین شعری این شاعر تأثیر بگذارد؟

مقاله حاضر با استفاده از روش اسنادی-تحلیلی و آوردن نمونه‌هایی از اشعار وی به واکاوی و بررسی این موضوع در شعر سمیح قاسم (شاعر درون فلسطین) پرداخته است. از نتایج تحقیق چنین برمی‌آید که در شعر سمیح شاهد نوعی امید و خوش‌بینی به آینده مقاومت هستیم، او با دل خونین، لب خندان دارد و با تمام درد و اندوه، امید در وجودش جریان دارد و به دوستان و هم‌پیمانان توان زیستن می‌دهد و همواره به آینده روشن و سبز امید دارد.

پیشینه تحقیق

در مورد سمیح قاسم در ایران و کشورهای عربی مقالات و پایان نامه‌هایی به صورت جداگانه نگاشته شده که می‌توان به موارد زیر اشاره نمود: مقاله "راز ماندگاری سروده‌های پایداری سمیح القاسم" از دکتر سید فضل الله میرقادر، "تأثیر آموزه‌های قرآن در اشعار حماسی سمیح القاسم" از سمیه حسنعلیان، "التناصر الاسطوري فی شعر سمیح القاسم" از الدكتور سامیه علیوی و... اشاره کرد.